

Umumiy oʻrta taʼlimda oʻquvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda tasviriy sanʼat darslarining ahamiyati

Gʻaybullayeva Mehribon Gʻolibovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy sanʼat va muhandislik grafikasi” – taʼlim yoʻnalishi

1-kurs “D” guruh talabasi

ANOTATSIYA: Ushbu maqolada umumiy oʻrta taʼlim maktablarida oʻquvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda tasviriy sanʼat darslarining oʻrni va ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada ijodiy tafakkur tushunchasining mohiyati, uning pedagogik-psixologik asoslari hamda tasviriy sanʼat mashgʻulotlarining ijodiylikni rivojlantirishdagi taʼsir mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, Shovdirov S. A. va boshqa tadqiqotchilarning sanʼat taʼlimi boʻyicha ilmiy ishlari asosida dars jarayonida oʻquvchilarning mustaqil fikrlash, badiiy idrok va estetik didini rivojlantirish boʻyicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

KALIT SOʻZLAR: **Ijodiy tafakkur, tasviriy sanʼat, estetik tarbiya, oʻquvchi, badiiy idrok, pedagogik yondashuv, innovatsion metod, sanʼat taʼlimi.**

Zamonaviy taʼlim tizimida oʻquvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Chunki ijodiy fikrlash — insonning oʻzini ifoda etish, yangi gʻoyalar yaratish, muammolarga noodatij yechim topish qobiliyatini shakllantiruvchi jarayondir. Bu jarayonni samarali tashkil etishda tasviriy sanʼat darslari beqiyos imkoniyatlarga ega.

Tasviriy sanʼat — inson ruhiyatini boyituvchi, estetik idrokni rivojlantiruvchi va dunyoni badiiy anglashga oʻrgatuvchi fan sifatida ijodiy tafakkur asoslarini mustahkamlaydi. Sanʼat asarlari, ranglar, shakllar, kompozitsiya, obrazli ifodalar orqali oʻquvchi oʻz his-tuygʻularini ifodalaydi, fikrlashni, kuzatishni, tahlil qilishni oʻrganadi. Shu jihatdan, tasviriy sanʼat darslari oʻquvchini nafaqat chizishga, balki estetik tafakkur orqali dunyoni anglashga yoʻnaltiradi.

Pedagog olimlar, jumladan, Shovdirov S. A. (2023, 2025) oʻz tadqiqotlarida oʻquvchilarda badiiy savodxonlik va ijodiy tafakkurni rivojlantirish oʻqituvchining metodik mahorati va oʻqitish jarayonining tashkil etilishiga bevosita bogʻliq ekanini taʼkidlaydilar. Shu bois, oʻqituvchi darsda innovatsion yondashuvlardan — interfaol usullar, muammoli vaziyatlar, loyiha asosida oʻqitish, “teskari sinf” texnologiyasi kabi metodlardan foydalanishi lozim.

Ijodiy tafakkur — bu shaxsning mavjud bilimlar asosida yangi gʻoya, tasvir yoki yechim yarata olish qobiliyatidir. Oʻquvchilarda bunday tafakkurni rivojlantirish tasviriy sanʼat darslarida oʻz ifodasini topadi, chunki sanʼatning oʻzi ijod jarayonidir. Rasm chizish, boʻyoq tanlash, kompozitsiya yaratish jarayonida oʻquvchi har bir detallarga mustaqil yondashadi, shaxsiy hissiyatini badiiy vositalar orqali ifoda etadi.

O'quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhimdir:

1. **Motivatsion muhit yaratish.** Darsda o'quvchini qiziqtiruvchi, ilhomlantiruvchi vaziyatlar tashkil etilishi lozim. Masalan, san'at asarlarini tahlil qilish, rassomlar hayoti va ijodiga oid videomateriallardan foydalanish.
2. **Erkin ijod qilish imkonini berish.** O'quvchiga rasm mavzusini, rang gammasini, ishlash usulini qisman mustaqil tanlash imkonini berish ijodiy tafakkurni kuchaytiradi.
3. **Refleksiya va tahlil.** O'quvchi o'z ishini baholash, boshqalarning ishlarini tahlil qilish orqali fikrlash doirasini kengaytiradi.
4. **Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.** Raqamli ilovalar, interaktiv doska, 3D-modellashtirish, virtual muzeylar — bular san'at darslarini jonlantiruvchi, o'quvchini ijodiy fikrlashga undovchi vositalardir.

Pedagogik nuqtayi nazardan, tasviriy san'at darslari o'quvchining mantiqiy, emotsional va estetik tafakkurini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Shovdirov S. A. (2017–2025) ta'kidlaganidek, badiiy ta'lim o'quvchini har bir ko'rgan narsa va hodisani tahlil qilish, badiiy jihatdan qayta ishlash, uni obraz orqali ifodalashga o'rgatadi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishda **kompozitsion fikrlash** alohida o'rin tutadi. Kompozitsiya — bu tasviriy ifodaning mantiqiy tuzilmasi bo'lib, unda o'quvchi har bir elementning joylashuvi, muvozanati va g'oyaviy mazmunini mustaqil hal etadi. Bu jarayon o'quvchini mustaqil qaror qabul qilishga, fikrini vizual shaklda ifodalashga o'rgatadi.

O'qituvchi bu jarayonda rahbar emas, balki yo'lboshchi, hamkor rolda bo'lishi lozim. Chunki ijod majburlashni emas, rag'bat va ishonchni talab qiladi. Shuning uchun darsda baholash tizimi ham rag'batlantiruvchi, o'quvchining ijodiy harakatini qo'llab-quvvatlovchi bo'lishi kerak.

Shovdirov S.A. (2024) o'z ishlarida “ijodiy tafakkurni shakllantirish uchun o'qituvchi o'quvchini tanqid qilishdan ko'ra yo'naltirishni afzal ko'rishi lozim” deb ta'kidlaydi. Bu yondashuv o'quvchida ishonch, mustaqillik va o'z fikrini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Umuman olganda, tasviriy san'at darslarining ijodiy tafakkurga ta'siri quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- tasviriy ifoda vositalari orqali estetik idrokni rivojlantiradi;
- o'quvchilarda mustaqil fikrlash va tahliliy qobiliyatni shakllantiradi;
- go'zallikka nisbatan sezgirlik, sabr-toqat va mas'uliyat hissini tarbiyalaydi;
- o'quvchini san'atga, milliy qadriyatlarga, madaniy merosga hurmat ruhida tarbiyalaydi.

Tasviriy san'at darslari o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega. O'qituvchi dars jarayonini shunchaki chizish mashg'uloti sifatida emas, balki o'quvchining fikrlash, his qilish va o'zini ifoda etish maydoni sifatida tashkil etishi zarur. Ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun erkinlik, ilhom, tahlil va rag'bat muhim shartlardir. Shu bilan birga, pedagogning metodik mahorati, zamonaviy texnologiyalarni qo'llay bilishi va Shovdirov S.A. tomonidan taklif etilgan innovatsion yondashuvlardan samarali foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавдилов С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region // *E3S Web of Conferences*. – 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.
8. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.